

روش‌های بنیادی پژوهش

در علم اطلاعات و دانش‌شناسی

لین سیلیپینی کوناوی

رونالد آر. پاول

ترجمه

مهندس نوکریزی

استاد دانشیار و دانشیار

کتابخانه ملی و اسنادخانه ایران

سرشناسه	: کانوی، لین سیلیپینی Connaway, Lynn Silipigni
عنوان و نام پدیدآور	: روش‌های بنیادی پژوهش در علم اطلاعات و دانش‌شناسی / تألیف لین سیلیپینی کوناوی، رونالد آر یاول؛ ترجمه محسن نوکاریزی.
مشخصات نشر	: تهران: چهار: نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	: ۶۴۸ ص: ۲۱/۵×۱۴/۵ س.م.
شابک	: 978-600-276-148-4
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیبا
پانزدهم	: عنوان اصلی: Basic research methods for librarians, 5th ed, c2010.
رداشت	: ویراست‌های قبلی کتاب حاضر با عنوان «روش‌های اساسی پژوهش برای کتابداران» توسط ناشران متفاوت در سال‌های مختلف ترجمه و منتشر شده است.
خوان دیگر	: روش‌های اساسی پژوهش برای کتابداران.
موضوع	: کتابداری -- تحقیق -- روش‌شناسی
موضوع	: Library science -- Research -- Methodology
شناسه افزوده	: یاول، رونالد آر، ۱۹۴۴ - م.
شناسه افزوده	: شناسه افزوده
شناسه افزوده	: نو، ریزی، محسن، ۱۳۴۵ - مترجم
شناسه افزوده	: نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور.
رده‌بندی کنگره	: Z ۶۹۷
رده‌بندی دیویی	: ۰۲۰/۷۰
شماره کتابشناسی ملی	: ۶۱۴۳۳۳

نشر چاپار

روش‌های بنیادی پژوهش در علم اطلاعات و دانش‌شناسی

تألیف: لین سیلیپینی کوناوی، رونالد آر یاول

ترجمه: محسن نوکاریزی

صفحه‌آرا و طراح جلد: رحیم کبیر صابر

ناظر فنی چاپ: محمد محمدی

چاپ اول ۱۳۹۹

شمارگان ۵۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۷۶-۱۴۸-۴ ISBN: 978-600-276-148-4

حق هرگونه چاپ و انتشار محفوظ است.

قیمت: ۹۵.۰۰۰ تومان

توزیع و فروش: تهران، خیابان ولی عصر (عج)، بالاتر از زرتشت، کوچه نوربخش، پلاک ۴۰، نشر چاپار

۰۹۱۲۱۹۶۰۲۱۴ - ۸۸۸۹۹۶۸۰

فهرست

در ره کتاب	۱۹
پیشگفتار ترجمه	۲۱
پیشگفتار	۲۵
فصل اول. پژوهش و علم اطلاعات و دانش‌شناسی	۲۹
پیشینه پژوهش	۲۹
تعریف پژوهش	۳۰
انواع پژوهش‌های پیشین علم اطلاعات و دانش‌شناسی	۳۲
محدودیت‌های پژوهش‌های پیشین علم اطلاعات و دانش‌شناسی	۳۷
دلایل اصلی نیاز به پژوهش بنیادی در علم اطلاعات و دانش‌شناسی	۴۰
رشد حرفه	۴۰
مدیریت	۴۲
مطالعه گزارش‌های پژوهشی	۴۴
خدمات بهتر به پژوهشگران	۴۶
منافع شخصی	۴۷
آینده پژوهش‌های علم اطلاعات و دانش‌شناسی	۴۷
یادداشت‌ها	۵۴
فصل دوم. طراحی پژوهش	۶۳
برنامه‌ریزی برای پژوهش	۶۳
روش علمی پژوهش	۶۵
سرفصل کلی مطالب پژوهش	۶۶
معیارهای کلی برای پژوهش بنیادی	۶۹
شناسایی مسئله	۷۵

۷۷	پیش‌فرض‌های دامنه پژوهش
۷۸	درک نظریه‌های دانش
۸۲	روش و روش‌شناسی
۸۴	رشته‌ها، پارادایم‌ها، و نظریه‌ها
۹۵	ویژگی‌های مسئله مناسب پژوهش بنیادی
۹۸	بیان مسئله
۹۹	شناسایی مسائل فرعی
۱۰۲	نقش نظریه در طراحی پژوهش
۱۰۶	تعریف نظریه
۱۰۷	شکل‌گیری نظریه
۱۰۹	آزمون نظریه
۱۱۰	تدوین فرضیه
۱۱۰	تعریف فرضیه
۱۱۳	خاستگاه فرضیه
۱۱۳	طراحی فرضیه
۱۱۵	متغیرها
۱۱۹	مفاهیم
۱۲۲	ویژگی‌های فرضیه مطلوب
۱۲۴	آزمون فرضیه
۱۲۷	روایی و پایایی
۱۲۸	روایی طرح پژوهش
۱۲۹	روایی ابزار اندازه‌گیری
۱۳۰	روایی منطقی
۱۳۱	روایی تجربی
۱۳۲	روایی سازه
۱۳۳	پایایی طرح پژوهش
۱۳۳	پایایی ابزار اندازه‌گیری
۱۳۶	مقیاس‌ها
۱۳۸	خلاصه
۱۳۹	یادداشت‌ها
۱۴۳	فصل سوم، انتخاب روش پژوهش
۱۴۳	پژوهش کاربردی

۱۴۴.....	اقدام پژوهی.....
۱۴۶.....	پژوهش مبتنی بر شواهد.....
۱۴۷.....	پژوهش ارزیابانه.....
۱۵۵.....	پژوهش کیفی.....
۱۵۶.....	روش های پژوهشی خاص.....
۱۵۷.....	پژوهش پیمایشی.....
۱۵۷.....	پژوهش آزمایشی.....
۱۵۷.....	پژوهش تاریخی.....
۱۵۸.....	روش عملیاتی (در عملیات).....
۱۵۸.....	مدل سازی.....
۱۵۹.....	حلیا نظام ها.....
۱۵۹.....	مطالعات موردی.....
۱۶۱.....	مطالعه دلفی.....
۱۶۲.....	تحلیل محتوا.....
۱۶۲.....	کتاب سنجی.....
۱۶۶.....	پژوهش مبتنی بر وظیفه.....
۱۶۷.....	کتابداری تطبیقی.....
۱۶۸.....	روش های پژوهش مبتنی بر فناوری.....
۱۷۶.....	اخلاق پژوهش.....
۱۷۶.....	رهنمودهای کلی.....
۱۸۰.....	رهنمودهایی برای حرفه مندان اطلاع رسانی.....
۱۸۲.....	اخلاق پژوهش در اینترنت.....
۱۸۴.....	بداخلاق علمی و پژوهشی.....
۱۸۷.....	خلاصه.....
۱۸۷.....	منابع مطالعه اضافی.....
۱۹۲.....	یادداشت ها.....
۲۰۹.....	فصل چهارم. پژوهش پیمایشی و نمونه گیری.....
۲۰۹.....	پژوهش پیمایشی.....
۲۱۰.....	تفاوت های عمده بین پژوهش پیمایشی و سایر روش ها.....
۲۱۱.....	انواع مطالعات پیمایشی.....
۲۱۱.....	پیمایش های اکتشافی.....
۲۱۳.....	پیمایش تحلیلی و توصیفی.....

۲۱۳	سایر انواع پیمایش‌ها.....
۲۱۵	اهداف اساسی پیمایش توصیفی.....
۲۱۷	گام‌های اساسی برای پژوهش پیمایشی: مروری کلی.....
۲۱۷	تدوین اهداف.....
۲۱۷	انتخاب فنون گردآوری داده‌ها.....
۲۱۸	انتخاب نمونه.....
۲۱۹	گردآوری داده‌ها.....
۲۲۰	تحلیل و تفسیر نتایج.....
۲۲۰	طرح‌های پژوهش پیمایشی.....
۲۲۴	هزینه پژوهش پیمایشی.....
۲۲۴	نمونه‌گیری.....
۲۲۵	۱. اطلاعات و مفاهیم اساسی.....
۲۲۷	انواع روش‌های نمونه‌گیری.....
۲۲۷	۱. نمونه‌گیری احتمالاتی.....
۲۲۸	نمونه اتفاقی (رندست).....
۲۲۸	نمونه سهمیه‌ای.....
۲۲۹	نمونه گلوله برفی.....
۲۳۰	نمونه هدف‌مند.....
۲۳۰	نمونه داوطلبانه (خودگزیده).....
۲۳۰	نمونه ناقص.....
۲۳۱	۲. نمونه‌گیری احتمالاتی.....
۲۳۱	نمونه تصادفی ساده.....
۲۳۳	انتخاب نمونه تصادفی ساده.....
۲۳۶	نمونه نظام‌مند.....
۲۳۷	نمونه تصادفی طبقه‌ای.....
۲۴۰	نمونه‌گیری خوشه‌ای.....
۲۴۶	تعیین حجم نمونه.....
۲۴۷	استفاده از فرمول.....
۲۵۱	خطای نمونه‌گیری.....
۲۵۵	سایر دلایل خطای نمونه‌گیری.....
۲۵۷	خطای غیرنمونه‌گیری.....
۲۵۷	نمونه‌گیری در کتابخانه.....
۲۶۵	خلاصه.....
۲۶۶	یادداشت‌ها.....

۲۶۹	فصل پنجم. فنون گردآوری داده‌ها
۲۶۹	پرسشنامه
۲۶۹	برنامه‌ریزی پیش‌پرسشنامه
۲۷۱	مزایای پرسشنامه
۲۷۳	معایب پرسشنامه
۲۷۵	ساخت پرسشنامه
۲۷۵	نوع پرسش بر اساس اطلاعات مورد نیاز
۲۷۷	نوع پرسش بر اساس شکل
۲۸۳	پاسخ‌های طیف‌بندی شده
۲۹۰	مختصات و انتخاب پرسش
۲۹۱	جمله‌بندی پرسش
۲۹۳	توالی سؤالات پرسشنامه
۲۹۴	منابع خطا
۲۹۶	تهیه پیش‌نویس اولیه
۲۹۸	ارزشیابی پرسشنامه
۲۹۸	پیش‌آزمون
۳۰۰	ویرایش نهایی
۳۰۳	نامه همراه (رو)
۳۰۴	توزیع پرسشنامه
۳۰۴	پرسشنامه پستی
۳۰۸	پرسشنامه الکترونیکی
۳۱۵	مصاحبه
۳۱۵	طراحی مصاحبه
۳۱۵	انجام مصاحبه شخصی
۳۱۸	معایب مصاحبه
۳۱۹	مزایای مصاحبه
۳۲۰	مصاحبه گروه کانونی
۳۲۵	تحلیل گزارش داده‌های گروه کانونی
۳۲۷	سایر مزایا و معایب مصاحبه گروه کانونی
۳۲۹	مصاحبه‌های تلفنی
۳۳۲	مشاهده و آزمون کاربرپذیری
۳۳۳	مزایای پژوهش مشاهده‌ای
۳۳۴	محدودیت‌های پژوهش مشاهده‌ای

۳۳۴.....	مشاهده ساختارنیافته.....
۳۳۶.....	مشاهده ساختاریافته.....
۳۳۹.....	آزمون کاربردپذیری.....
۳۴۰.....	خلاصه.....
۳۴۲.....	یادداشت‌ها.....
۳۴۹.....	فصل ششم. پژوهش آزمایشی.....
۳۴۹.....	علیت.....
۳۵۰.....	شرایط لازم برای علیت.....
۳۵۲.....	اصول اساسی استنتاج روابط علی.....
۳۵۴.....	کنترل متغیرها.....
۳۵۶.....	تخمین ضایعی.....
۳۵۷.....	انتخاب روش.....
۳۵۸.....	تهدیدهای اعتبار داخلی.....
۳۶۱.....	اعتبار برون.....
۳۶۱.....	تهدیدهای اعتبار بیرونی.....
۳۶۳.....	طرح‌های آزمایشی.....
۳۶۴.....	طرح‌های آزمایشی حقیقی.....
۳۶۹.....	آزمایش‌های حقیقی و مطالعات آزمایشی.....
۳۷۰.....	مشکلاتی که باید از آن‌ها پرهیز نمود.....
۳۷۰.....	ارزشیابی آزمایش.....
۳۷۱.....	طرح‌های پیش‌آزمایشی.....
۳۷۳.....	طرح‌های شبه‌آزمایشی.....
۳۷۶.....	طرح‌های پس از وقوع.....
۳۷۷.....	آزمایش‌های مبتنی بر وب.....
۳۷۸.....	خلاصه.....
۳۷۹.....	یادداشت‌ها.....
۳۸۱.....	فصل هفتم. روش‌های پژوهش کیفی.....
۳۸۲.....	اصول اساسی کار طبیعت‌گرایی.....
۳۸۳.....	طبیعت‌گرایی به مثابه پارادایم پژوهش.....
۳۸۵.....	طبیعت‌گرایی در پژوهش‌های علم اطلاعات و دانش‌شناسی.....
۳۸۷.....	نقش پژوهش‌های ترکیبی/چندگانه.....
۳۸۸.....	ملاحظات اخلاقی.....
۳۹۴.....	فنون گردآوری داده.....

۳۹۵.....	نمونه‌گیری.....
۳۹۹.....	مشاهده.....
۴۰۳.....	مصاحبه.....
۴۰۹.....	مدارک: پرسشنامه، یادداشت‌های روزانه، دفتر خاطرات، مقاله، و مانند آن.....
۴۱۲.....	ابزار و روش‌های تحلیل داده‌ها.....
۴۱۲.....	تحلیل گفتمان.....
۴۱۳.....	اصول تحلیل محتوا.....
۴۱۴.....	اصطلاحات تحلیل داده‌ها.....
۴۱۶.....	روش تطبیقی ثابت تحلیل محتوا.....
۴۱۷.....	رمزگذاری داده‌ها.....
۴۲۰.....	فهرست رمزها.....
۴۲۳.....	حرکت از رمز به نظریه.....
۴۲۴.....	تضمین یکپارچگی رمز زاری.....
۴۲۵.....	بسط نظریه رمزهای.....
۴۲۸.....	تضمین یکپارچگی.....
۴۲۹.....	فنون اولیه.....
۴۳۱.....	سایر فنون.....
۴۳۲.....	ارائه یافته‌ها.....
۴۳۴.....	خلاصه.....
۴۳۶.....	یادداشت‌ها.....
۴۴۹.....	فصل هشتم. پژوهش تاریخی.....
۴۴۹.....	ماهیت و ارزش پژوهش تاریخی.....
۴۵۰.....	گاهشمار.....
۴۵۱.....	اهمیت پژوهش تاریخی در علم اطلاعات و دانش‌شناسی.....
۴۵۲.....	انواع پژوهش تاریخی.....
۴۵۳.....	منابع اطلاعات تاریخی.....
۴۵۴.....	ارزشیابی منابع تاریخی.....
۴۵۴.....	نقد برونی.....
۴۵۷.....	نقد درونی.....
۴۵۹.....	گام‌های اساسی پژوهش تاریخی.....
۴۶۰.....	فرضیه در پژوهش تاریخی.....
۴۶۲.....	گردآوری داده‌ها.....
۴۶۳.....	ارائه یافته‌ها.....

سخن ناشران

«متن» مهم‌ترین سرچشمه در ایجاد و دوام خودآگاهی تاریخی بشر است. پیوند دیرین آدمیان با متن است که مشخصه وجودی انسان، به عنوان موجود نمادساز را تحقق بخشیده و او را به موجودی ممتاز بدل ساخته است که می‌تواند از گذشته عبرت گیرد، حال را بسازد، و آینده را پیش‌بینی نماید. گسیختگی این پیوند در هر جامعه به معنای انهدام خودآگاهی تاریخی و تبدیل شدن اعضای آن جامعه به افرادی است که از آنچه انسان بودن ایشان را در گذر تحول نمادهای فرهنگی و اجتماعی ساخته، گسسته‌اند.

«کتابخانه» به عنوان یکی از مهم‌ترین ارکان ایجاد پیوند میان انسان و متن، خود همواره نماد شکوفایی یا رزق جوامع بوده است. هر گاه یک جامعه در جهت اشراف بر داشته‌های فرهنگی و اجتماعی خود یا سایر جوامع حرکت کرده و خواسته است تا از دل خودآگاهی نسبی‌نده آگاهی و دانایی نو پیروید و حال و آینده خود را بسازد، کتابخانه‌ها رونق گرفته‌اند. هر گاه نادانی و از خود بیگانگی یا خودکامگی، وقوف به نشانه‌های تاریخی یک ملت را ممنوع و معلق ساخته است، پیوندها گسیخته شده است و کتابخانه، «فول» برده‌اند.

کتابخانه عمومی در میان همه گونه‌های کتابخانه، جایگاه ویژه‌ای دارد. از یک سو، در صف اول ارتباط با آحاد جامعه قرار می‌گیرد و از سوی دیگر در دولت‌مدن، نقش یک قلمرو عمومی را برای پر کردن شکاف دولت-ملت و کم‌رنگ ساختن پیامدهای دیوان‌سالاری ایفا می‌کند. چنین نهاد ارزشمندی، از دیرباز محل اشتغال کتابدارانی فرهیخته، دانشمند، کتاب‌شناس و معلم بوده است. کم نیستند دانشمندانی که علاوه بر مقام شامخ علمی، شاغل

به حرفه شریف کتابداری بوده‌اند. بر همین اساس، کتابدار دانشمند و فرهیخته را می‌توان مهم‌ترین رکن در نقش‌آفرینی اجتماعی یک کتابخانه تلقی می‌شود و نقطه‌ای کانونی برای تمرکز بر آموزش و ارتقاء دانش و مهارت است.

کتاب حاضر، ترجمه ویراست پنجم اثری کلاسیک در حوزه روش پژوهش در رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی است. دومین و سومین ویراست‌های این کتاب با عنوان «روش‌های اساسی پژوهش برای کتابداران» با ترجمه خانم دکتر نجلا حریری و توسط انتشارات «دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات» و انتشارات «آثار نفیس» در سال‌های ۱۳۷۹ و ۱۳۸۵ منتشر شده است. در حالی که ویرایش پنجم با همکاری خانم لین سیلیپین کونادی عضو هیئت علمی مرکز کتابخانه‌ای رایانه‌ای برخط (اوس.سی.ال.سی) و مدیر گروه مطالعات کاربران به عنوان نویسنده نخست (نویسنده نخست) و ویراست پنجم این کتاب نسبت به ویراست‌های قبل به صورت کامل روزآمد شده و بخش‌هایی مرتبط با پژوهش در شبکه‌های اجتماعی و سایر روش‌های پژوهش نوین و روش‌های پژوهش مبتنی بر وب اضافه شده است. در حالی که کتاب روش‌های بنیادی پژوهش در ویرایش‌های پیشین بیشتر متخصصان علم اطلاعات و سایر متخصصان اطلاع‌رسانی و همچنین دانشجویان کارشناسی‌ارشد و دکتری در برنامه‌های علم اطلاعات و دانش‌شناسی را مورد خطاب قرار می‌دهد، ویرایش پنجم این کتاب به طور ویژه روش‌های پژوهشی را که احتمالاً توسط کتابداران مورد استفاده قرار می‌گیرند، ارائه می‌دهد و راهنمایی‌های لازم برای طراحی و انجام تحقیقات و انتشار نتایج پژوهش برای کتابداران را در بر دارد.

در انتشار این اثر، گروه انتشارات و ارتباطات علمی در دفتر پژوهش و

آموزش «نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور» و انتشارات چاپار در کنار یکدیگر قرار گرفته‌اند تا با هم‌افزایی در تولید دانش و اشاعه آثار علمی، متونی در قالب ترجمه یا تألیف، متناسب با اقتضائات بومی و ملی تهیه و منتشر شود و در ارتقای دانش و توان مخاطبان، به‌ویژه کتابداران فرزانه و تحول‌آفرین، سهمی آدا گردد. بر این بنیاد، ناشران این اثر ضمن استقبال از مشارکت اندیشوران دانش‌آزمایی و کتابداران دانشور در پیدایش (رصد و پیشنهاد موضوعات و مباحث مورد نیاز، ترجمه، تألیف، ویرایش و غیره) آثاری در گستره کتابخانه‌های عمومی، ایدوارند بتوانند در راستای اعتلای دانش، فرهیختگی و کارآمدی رورافزایی کتابخانه‌ها در آن حال و آینده کتابخانه‌های عمومی، به شیوه‌ای شایسته خدمت‌گزاری کنند.

نشد چاپار - نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور
دفتر پژوهش و آموزش